

بررسی اقدامات مالی مشترک (FATF) از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران

قسمت پایانی

نازنین اسد، کارشناس ارشد الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

چکیده

گروه ویژه اقدامات مالی مشترک FATF یک نهاد بین‌الدولتی است که در عرصه مبارزه با پولشویی و بررسی بازارهای هدف از نظر تأمین مالی تروریسم فعالیت می‌کند و دارای توصیه‌های چهار و نه گانه می‌باشد که برای سازماندهی ساختار مالی - حقوقی جوامع و نیز جامعه جهانی تنظیم شده است. چالش‌های مهم توصیه‌های FATF پایان باز و دامنه وسیع سیاسی آن می‌باشد و ما از عمق اهداف آن آگاه نیستیم. این امر ابهام و نامشخص شدن تعهدات و تکالیف کشورهای پذیرنده را در پی دارد؛ بنابراین جا دارد که برای حفظ منافع و احکام اسلامی و مصالح ملی و در نظر گرفتن حقوق مظلومین و مستضعفین جهان با آگاهی بیشتر به این قبیل کنوانسیون‌ها بپیوندیم. در قسمت قبلی این مقاله در خصوص گروه ویژه اقدامات مالی FATF، مواضع FATF در قبال جمهوری اسلامی ایران، FATF در حقوق موضوعه ایران، دلایل عدم پذیرش FATF از منظر فقه، پیامدهای عضویت ایران در گروه ویژه اقدامات مالی توضیحاتی داده شد. در این شماره به ادامه مطالب می‌پردازیم.

واژگان کلیدی: گروه ویژه اقدامات مالی مشترک، جرایم سازمان‌یافته فراملی (پالرمو)، پولشویی، تأمین مالی تروریسم، فقه و حقوق موضوعه ایران

۷- جنایات سازمان یافته فراملی در کنوانسیون پالرمو

جنایات سازمان یافته فراملی از مهم ترین معضلات قرن بیست و یکم محسوب می شود. این جنایات توسط گروه های جنایی که دارای سه عضو یا بیشتر، سلسله مراتب، وحدت فرماندهی، نظم شدید و اهداف مالی و مادی هستند ارتکاب می یابند. ارتکاب این جنایات آثار سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زیانباری هم در سطح ملی و هم در سطح بین المللی به بار می آورد و حتی موجودیت دولت ها و ملت ها را تهدید می کند. جامعه بین المللی و در رأس آن سازمان ملل متحد، در اواخر قرن بیستم فکر تدوین یک سند بین المللی لازم الاجرا به منظور ایجاد هماهنگی و همکاری برای مبارزه با این جنایات میان دولت ها را مطرح نمود. نهایتاً طرح کنوانسیون تهیه و در دسامبر ۲۰۰۰ در پالرمو (ایتالیا) برای امضای دولت ها مفتوح گردید و به امضای ۱۸۹ دولت؛ از جمله ایران رسید. مصادیق این جنایات متعدد هستند؛ از جمله تطهیر درآمد نامشروع، قاچاق مواد مخدر، سرقت آثار و اشیای فرهنگی هنری و تاریخی و قاچاق آن، سرقت مالکیت معنوی افراد، اعمال تجاری ممنوع سودآور داخلی و بین المللی، قمار و تأسیس قمارخانه های غیرقانونی و قاچاق غیرمجاز اسلحه، قاچاق مواد رادیواکتیو و هسته ای، تجارت انسان (کودک و بزرگسالان) و نیروی کار، تجارت زنان و کودکان برای فحشا، قاچاق مهاجران، خرید و فروش اعضای بدن انسان، خرید و فروش حیوانات، داروها و مواد سمی نایاب،

اخاذی از افراد و شرکت ها و حتی در برخی موارد از دولت ها، کلاهبرداری از افراد و شرکت ها و کلاهبرداری از بیمه، سرقت در اشکال مختلف آن؛ همانند سرقت وسایل نقلیه و خرید و فروش وسایل مسروقه، قتل های قراردادی و اعمال خشونت، هواپیماربایی، دزدی دریایی، جرایم علیه محیط زیست، رشوه دادن به مقامات قضایی، سیاسی و مأموران نظامی، انتظامی و کارکنان و مستخدمان دولتی از طرق مختلف، جعل و ضرب سکه تقلبی، چاپ اسکناس تقلبی و قاچاق ارز و ... بدیهی است این مصادیق جنبه حصری ندارد و نمی تواند جامع تلقی شود.

در متن کنوانسیون پالرمو ضرورت جرم انگاری این اعمال مورد تصریح واقع شده اند: ۱- ارتکاب جنایت شدید (منظور عمل مجرمانه ای است که به موجب حقوق داخلی مجازاتی بیش از ۴۰ سال حبس داشته باشد و توسط گروه جنایتی سازمان یافته ارتکاب یابد)؛ ۲- مشارکت در یک گروه جنایی سازمان یافته؛ ۳- تطهیر منافع حاصل از ارتکاب جنایات (پولشویی)؛ ۴- فساد مالی (ارتشاء)؛ ۵- ممانعت (ایجاد مانع) در روند اجرای عدالت. به علاوه سه پروتکل الحاقی نیز که تصویب آنها برای متعاهدین کنوانسیون اختیاری است هر کدام یک عنوان کیفری- مجرمانه را تعریف و شرایط و تدابیر مبارزه با آن را بیان کرده اند. این سه پروتکل عبارتند از: ۱- پروتکل پیشگیری، سرکوب و مجازات قاچاق اشخاص به ویژه زنان و کودکان؛ ۲- پروتکل علیه قاچاق مهاجران از طریق زمینی، دریایی و هوایی؛ ۳- پروتکل علیه تولید و قاچاق غیرقانونی

سلاح های گرم، قطعات و اجزای آنها و مهمات (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۶۹-۱۷۳).

۸- جنایات سازمان یافته در فقه و حقوق موضوعه ایران

لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی در نوزدهم آذر سال ۱۳۹۲ از سوی دولت تقدیم مجلس نهم شد، اما به واسطه نگرانی هایی که در پیوستن ایران به این کنوانسیون وجود داشت، بررسی آن به دلیل ارزیابی های دقیق کارشناسی و ابعاد حقوقی، مسکوت گذاشته شد. البته این لایحه برای دومین بار نیز در تاریخ سیزدهم تیر سال ۱۳۹۵ و در دوره مجلس دهم که به نظر می رسید، مشی سیاسی نزدیک تری به دولت یازدهم داشته باشد، از سوی دولت تقدیم مجلس شد. سرانجام نمایندگان مجلس شورای اسلامی در جلسه علنی روز چهارشنبه (۴ بهمن) پس از کش و قوس های فراوان و در شرایطی که برخی نمایندگان اعتراضات جدی نسبت به پیوستن ایران به کنوانسیون «پالرمو» داشتند، پیوستن ایران به این کنوانسیون را تصویب کردند. ماجرای پیوستن ایران به کنوانسیون «پالرمو» به همین جا ختم نمی شود. جمهوری اسلامی ایران طبق لایحه دولت که مجلس آن را تصویب نمود، شروط پنج گانه ای را با الحاق به این کنوانسیون پذیرفته است که این شروط به شرح زیر است:

۱- جمهوری اسلامی ایران مفاد کنوانسیون حاضر؛ از جمله مواد ۲، ۳، ۵، ۱۰ و ۲۳ آن را بر اساس قوانین و مقررات داخلی خود، به ویژه اصول قانون اساسی تفسیر کرده و اجرا خواهد کرد.

آیه شریفه ۷۲ سوره آل عمران، از ارتدادی سیاسی در زمان پیامبر (ص) که یک عمل تاکتیکی خطرناک و مخرب از سوی کفار بود، خبر می‌دهد (سلیمانی، سلطانی و فخلعی، ۱۳۹۶: ۲۰-۱۵).

۸-۱-۲- پولشویی

با بررسی احکام و اصول کلی حقوقی و نیز بررسی صدماتی که جرمی مثل پولشویی به زندگی افراد یک جامعه اسلامی وارد می‌کند می‌توان به جرم انگاری این رفتار از منظر فقهی و حقوقی توجه کرد. این مقاله به چند نمونه از این موارد اشاره دارد.

الف- آیه (لا تاكلوا اموالکم بینکم بالباطل) در خصوص مستندات جرم پولشویی از قرآن کریم به آیه «لا تاكلوا اموالکم بینکم بالباطل» (بقره ۱۸۸)، استناد شده است که دلالت بر حرمت «اکل مال به باطل» می‌کند.

ب- اکل سحت

همچنین آیاتی بر حرمت (اکل سحت) دلالت دارند؛ به طوری که برخی از مفسرین می‌نویسند: «منظور گرفتن یا مطلق تصرفات است و کاربرد آن در این معنا مجازی است و به خاطر این است که خوردن، ابتدایی‌ترین افعال طبیعی انسان است و اولین تصرفی را که انسان از روی شعور انجام می‌دهد، همین خوردن است و اکل در غیر از لغت عربی هم گرفتن و تصرف کردن معنا می‌دهد».

پ- قاعده لاضرر

با استناد به قاعده لاضرر نیز که از جمله قواعد فقهیه مشهور است، می‌توان گفت که غالباً ضرر در پولشویی، از سنخ اضرار عمومی و جامعه است. برابر مفاد قاعده لاضرر، ضرر و زیان و خسارت در شریعت اسلام، مذموم و غیرمشروع است و پدیده

ردیابی است و بر همین اساس می‌توان به رد پایی از جرم سازمان یافته در منابع فقه شیعه اذعان کرد. ما در این مقاله به چند نمونه اشاره می‌نماییم:

۸-۱-۱- حوادث تاریخی صدر اسلام

یکی از موضوعات قابل بررسی که شاید بتوان عناصری از جرم سازمان یافته را در آن ریشه‌یابی کرد، برخی از حوادث تاریخی صدر اسلام؛ یعنی توطئه افک، توطئه مسجد ضرار و جریان ارتداد در دوره پیامبر (ص) است.

توطئه افک: توطئه افک در آیات شریفه قرآن از آیه ۱۱ تا ۲۶ سوره نور مطرح شده و محور بحث به طور خاص در آیات ۱۱ و ۱۹ است. رویداد افک، یکی از موضوعات مهم قرآن و تاریخ اسلام است که در دوره پیامبر (ص) به توطئه منافقان پیوند خورده است. مهم‌ترین عنصر مادی سازمان یافتگی جرم، گروهی بودن عمل مجرمانه است. در توطئه افک با قید (عصبه) رد پای این عنصر را می‌توان شناسایی کرد.

توطئه مسجد ضرار: توطئه مسجد ضرار در آیه شریفه ۱۰۷ سوره توبه یاد شده است. در این توطئه چند هدف قابل ریشه‌یابی است: ۱- زیان رساندن به مسلمانان؛ ۲ تقویت کفر تا جایی که مردم به وضع قبل از اسلام برگردند؛ ۳- تفرقه افکنی در بین مسلمانان؛

۴- ایجاد مرکز و قانون نفاق برای کسی که با خدا و پیامبرش از پیش مبارزه کرده بود و سوابق سوء او بر همگان روشن بود. جریان ارتداد یهودیان در عصر پیامبر (ص): می‌توان ارتداد را در زمره جرایم فرهنگی و اجتماعی اسلام و از مهم‌ترین عوامل تزلزل اعتقادی جامعه به شمار آورد.

۲- جمهوری اسلامی ایران خود را ملزم به رعایت ترتیبات بند ۲ ماده ۳۵ این کنوانسیون در خصوص ارجاع هرگونه اختلاف ناشی از تفسیر یا اجرای مفاد کنوانسیون که از طریق مذاکره، حل و فصل نشود، به داوری یا دیوان بین‌المللی دادگستری نمی‌داند. ارجاع اختلاف به داوری یا دیوان بین‌المللی دادگستری در رابطه با جمهوری اسلامی ایران، تنها با رعایت مفاد اصل ۱۳۹ قانون اساسی امکان پذیر است.

۳- جمهوری اسلامی ایران در مورد مبنا قرار دادن مواد ۱۵، ۱۶ و ۱۸ کنوانسیون درباره همکاری در زمینه استرداد یا معاضدت قضایی، حسب مورد تصمیم‌گیری می‌کند.

۴- از نظر جمهوری اسلامی ایران، این کنوانسیون خدشه‌ای به حق مشروع و پذیرفته شده ملت‌ها یا گروه‌های تحت سلطه استعمار و اشغال خارجی برای مبارزه با تجاوز و اشغالگری و اعمال حق تعیین سرنوشت وارد نخواهد کرد.

۵- پذیرش این کنوانسیون به معنای شناسایی رژیم اشغالگر صهیونیستی نخواهد بود، بر اساس تبصره این ماده، مرجع مرکزی موضوع بند ۱۳ ماده ۱۸ کنوانسیون توسط هیئت وزیران تعیین می‌شود (خبرگزاری تسنیم).

۸-۱- جنایات سازمان یافته از منظر فقه

جرم سازمان یافته هرچند عنوان حادثی است که به طور مشخص و معین در منابع فقهی بیان نشده و نمی‌توان برای آن مثال جامع و تمام‌عیاری یافت، ولی تشکیلاتی بودن؛ یعنی وجود گروه متشکل و منسجم و با تبانی که از عناصر قطعی جرم سازمان یافته است، قابل

پولشویی نیز که ضررهای فراوانی برای جامعه و نظام اسلامی دارد، به روشنی مشمول قاعده واقع می‌شود (خوئینی، مسجدرسائی، کبیری، ۹۶: ۱۳۳).

ت- قاعده ید

قاعده ید یکی از قواعد مشهور و معتبری است که در اکثر مسائل فقهی و حقوقی به طور وسیع مورد استناد قرار می‌گیرد و محور بسیاری از معاملات روزمره است و می‌توان عنوان نمود که قاعده مزبور می‌تواند در راستای جرم‌انگاری پولشویی نیز مورد بحث قرار گیرد. رابطه قاعده ید با جرم انگاری بسیار روشن است. ماده ۳۰ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «هر مالکی نسبت به مایملک خود حق هرگونه تصرف و انتفاع دارد...»، مالک می‌تواند هر نوع تصرفی که بخواهد در آن مال انجام دهد؛ به عنوان مثال اگر کسی مبلغی پول یا شیئی گران قیمت در اختیار داشته باشد، استیلا و سلطه به وی اجازه می‌دهد که مثلاً این پول را به حساب بانکی واریز کرده یا با آن کالاهایی بخرد یا آن را به حساب دیگری در نقطه دیگر منتقل نماید و یا اینکه شیء گران قیمت را به فروش رسانده یا آن را هبه نموده یا عمل دیگری با آن انجام دهد. البته در صورتی که مشمول ذیل ماده ۳۵ قانونی مدنی که مقرر می‌دارد: «مگر اینکه خلاف آن ثابت شود» نگردد. ماده ۳۶ قانون مدنی که مکمل ماده ۳۵ قانون مدنی است مقرر می‌دارد: «تصرفی که ثابت شود ناشی از سبب مملک یا ناقل قانونی نبوده معتبر نخواهد بود». در تفسیر این ماده برخی از محققان نوشته‌اند: به موجب ماده فوق، در مقام تنازع، بر شخص متصرف لازم نیست که منشأ و مبدأ مالکیت خویش را اثبات

کند، بلکه مدعی چنانچه با ادله کافی در دادگاه ثابت کند که تصرف ذوالبد ناشی از سبب مملک یا ناقل قانونی نبوده است، بد از ارزش و اعتبار ساقط خواهد شد (اسماعیلی، جمشیدی راد، فقیه زاده، ۱۳۹۹: ۳).

پولشویی فرآیندی است که در آن وجوه کثیف و نامشروع با عبور از مجاری و صافی‌های پولی و مالی مختلف، به ظاهر پاک و تطهیر می‌شوند. انتخاب این واژه از آن روست که پول سیاه و غیرقانونی با مجموعه‌ای از نقل و انتقالات شسته شده و اصطلاحاً پولشویی آنچه در این فرآیند روی می‌دهد را بیان می‌کند. در این حالت وجوه با منشأ غیرقانونی وارد فرآیندهای پیچیده و متعددی می‌شود، به‌طوری که با عبور از هر مرحله ردیابی ریشه‌های اصلی آن به مراتب دشوارتر می‌شود.

ث- قاعده «التعزیر لکل عمل محرم» با توجه به اینکه بر اساس آیات و روایات اثبات شد که پولشویی دارای حرمت و نوعی حرام‌خوری است، لذا به نظر می‌رسد بر اساس قاعده «التعزیر لکل عمل محرم» این جرم تعزیری است. این قاعده هر چند مشهور در بین فقهاست، ولی نص و دلیل روشن روایی بر آن وجود ندارد. در هر حال این قاعده مورد پذیرش اکثر فقها می‌باشد. بر اساس این قاعده فهمیده می‌شود هر کس کار حرامی انجام دهد و یا واجبی را ترک کند، باید برای آن تعزیر در نظر گرفته شود.

پولشویی بر اساس آیات و روایات حرام است (صغری) و کسی که عمل حرام انجام دهد تعزیر می‌شود. «التعزیر لکل عمل حرام» (کبری)

نتیجه: پولشویی یک جرم تعزیری است و در این صورت بر اساس قاعده «التعزیر بما یراه الامام» تعیین نوع و میزان آن بر عهده حاکم مسلمین است (سلیمانی و عبدالهی نژاد، ۸۹، ۸۵).

۸-۱-۳- تأمین مالی تروریسم از منظر فقه

از منظر فقه اسلام، تأمین مالی تروریسم، به دلایل ذیل ممنوع است:

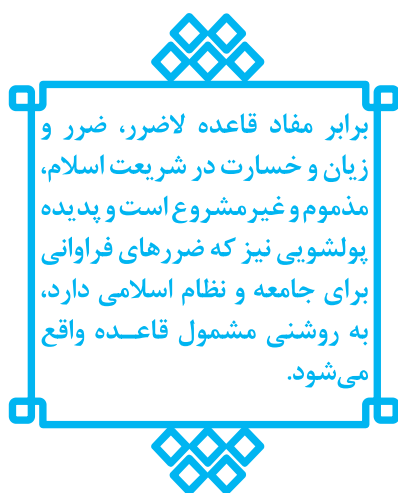
الف- قاعده حرمت اعانت بر اثم مدرک اصلی این قاعده آیه ۲ سوره مبارکه مائده است: «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ» (اعانه) در لغت به معنای مساعدت و کمک و (اثم) به معنای مطلق مخالفت و معصیت خداوند (در تکالیف وجوبی یا تحریمی) است و اعانه بر اثم عبارت از هرگونه کمک و مساعدت و تسهیل در ارتکاب معاصی و مخالفت و اوامر الهی است.

طبرسی در مجمع‌البیان (اثم) را به ترک ما امرالله؛ به ترک آنچه که خداوند به این امر فرموده و (عدوان) را به ارتکاب ما نهی عنه؛ انجام آنچه خداوند از آن نهی کرده، تفسیر کرده است. علامه طباطبایی نیز در المیزان پس از واضح دانستن مفهوم آیه می‌نویسد: معنای تعاون بر برّ و تقوا به اجتماع ایمان و عمل صالحی که بر اساس تقوا شکل گرفته باشد برمی‌گردد و مقابل آن تعاون بر اثم عمل بدی است که عقب افتادگی در امور یک زندگی سعادت‌مند را در پی دارد و (همچنین) تعاون در عدوان، تعدی به حقوق حقه مردم با سلب امنیت

۶۶۲ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) نیز که تحصیل، مخفی نمودن، قبول کردن و مبادله نمودن اموال با منشأ غیرقانونی را جرم تلقی می‌کند تا حدی به مسئله پولشویی اشاره دارد. در ایران اقدام مثبتی که در این زمینه صورت گرفته، پیوستن ایران به کنوانسیون وین و پالرمو در سال ۱۳۷۰ می‌باشد. در همین راستا لایحه مبارزه با پولشویی در سال ۱۳۸۱ توسط رئیس‌جمهور به مجلس تقدیم شده و مجلس نیز آن را تصویب کرد؛ اما شورای نگهبان ایرادهایی به آن وارد کرد. پس از اعمال تغییرات در لایحه‌ای از سوی مجلس، مجدداً این لایحه به شورای نگهبان فرستاده شد؛ اما دوباره به اصلاح مجلس ایراد گرفته شد. در نهایت پس از اصرار مجلس لایحه پولشویی روانه مجمع تشخیص مصلحت نظام گردید. رد و بدل شدن لایحه مبارزه با پولشویی در کردیدور مجلس و شورای نگهبان تا مدت‌ها پس از روی کار آمدن مجلس هفتم ادامه داشت و در نهایت قانون مبارزه با پولشویی در سال ۱۳۸۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. این قانون مشتمل بر ۱۲ ماده بود که بر اساس ماده ۲ آن، «پولشویی» جرم‌انگاری و مجازات آن در ماده ۹ تعیین شده بود. در ادامه، قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی در ۱۳ ماده در تاریخ سوم مهر سال ۱۳۹۷ از سوی مجلس شورای اسلامی تصویب و با تأیید مجمع تشخیص مصلحت نظام، در بهمن ماه سال ۹۷ از طریق روزنامه رسمی قوه قضاییه منتشر گردید. این قانون اصطلاحات پولشویی، مال، همچنین اموال مشکوک منقول و غیرمنقول را تعریف، نحوه رسیدگی، توقیف و رفع توقیف اموال مربوطه را

مراتب دشوارتر می‌شود (شهریاری، ۱۳۸۶: ۲). پولشویی دارای سابقه‌ای دیرینه است؛ به عبارت دیگر از زمانی که بشر ربودن مال غیر و سرقت را جرم دانسته و با مفاهیمی چون قاچاق کالا و مواد مخدر و اسلحه آشنا شده و مفهوم تروریسم را شناخته است و آن را جرم تلقی کرده، پدیده پولشویی نیز به وجود آمده است (اردبیلی، ۱۳۸۲: ۳).

به موجب اصول ۴۶ و ۴۷ قانون اساسی، کسب و کار مشروع و مالکیت خصوصی که از راه مشروع باشد محترم است. همچنین بر اساس اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی: «دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود»؛ بنابراین اصل ۴۹ قانون اساسی از قابلیت لازم در خصوص مبارزه با جرم پولشویی برخوردار است و از طرف دیگر ماده

از جان، آبرو یا اموال آنان را به دنبال دارد. ب- قاعده حفظ نظام و نفی اختلال آن یکی از دلایلی که می‌توان برای جرم‌انگاری تأمین مالی تروریسم استفاده کرد، قاعده حفظ نظام و ممنوعیت اختلال در آن است. مقصود از قاعده نفی اختلال نظام، نفی و کنار گذاشتن هر امری است که موجب اختلال در نظام معیشت مردم شود؛ به عبارت دیگر، شارع مقدس خود موجب اختلال در نظام زندگی مردم را تشریع نکرده است. از این رو اگر موضوعی به حکم اولی سبب اختلال در نظام کلی زندگانی انسان شود حکم اولیه آن برداشته می‌شود. بدون تردید اختلال در نظام سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و معیشتی یک جامعه مصداق بارز فساد است که در کتاب و سنت شواهد متعددی برای نهی از آن (بقره ۶۰ و ۲۰۵؛ اعراف ۷۴؛ مائده ۶۴) و تعیین مجازات برای اخلاک‌گرا (مائده ۳۳) وجود دارد (اسحاقی و شاهنده، ۱۳۹۹: ۴۰-۳۷).

۸-۲- جنایات سازمان‌یافته در حقوق موضوعه ایران

۸-۲-۱- پولشویی

پولشویی فرآیندی است که در آن وجوه کثیف و نامشروع با عبور از مجاری و صافی‌های پولی و مالی مختلف، به ظاهر پاک و تطهیر می‌شوند. انتخاب این واژه از آن روست که پول سیاه و غیرقانونی با مجموعه‌ای از نقل و انتقالات شسته شده و اصطلاحاً پولشویی آنچه در این فرآیند روی می‌دهد را بیان می‌کند. در این حالت وجوه با منشأ غیرقانونی وارد فرآیندهای پیچیده و متعددی می‌شود، به‌طوری که با عبور از هر مرحله ردیابی ریشه‌های اصلی آن به

تبیین، وظایف شورای عالی مبارزه با پولشویی را احصا و نهادهایی که موظف به پاسخگویی به استعلام‌های مرکز هستند را معرفی می‌کند.

از جمله نتایج حاصل از بررسی تطبیقی دو قانون یاد شده، تفاوت رویکرد قانون‌گذار در اعتباربخشی به معاملات اشخاص و ضمانت اجرای کیفری جرم می‌باشد. به موجب ماده ۱ قانون قدیم، اصل بر صحت و اصال معاملات تجاری؛ موضوع ماده ۲ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۰ بود، مگر آنکه بر اساس مفاد آن قانون، خلاف اصل به اثبات برسد. در ادامه این مقررہ آمده بود: «استیلاي اشخاص بر اموال و دارایی اگر توأم با ادعای مالکیت باشد، دال بر مالکیت است». این ماده در انطباق کامل با اصل عملی برائت، اصل را بر صحت معاملات تجاری و طهارت وجوه و عواید ناشی از آن قرار داده بود. لکن، قانون‌گذار پس از تعریف جرم «پولشویی» در ماده ۲ قانون لاحق به: «الف) تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از ارتکاب جرایم با علم به منشأ مجرمانه آن؛ ب) تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان یا کتمان کردن منشأ مجرمانه آن با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از ارتکاب جرم به‌دست آمده یا کمک به مرتکب جرم منشأ به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نشود؛ پ) پنهان یا کتمان کردن منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد»، به‌موجب تبصره‌های یک تا سه ماده مرقوم، حصول ظن قوی به عدم صحت «معاملات» و «تحصیل اموال» را

در ایجاد مسئولیت برای متصرف نسبت به اثبات صحت و در فرض ناتوانی، لحاظ مال به‌عنوان دارایی در حکم نامشروع کافی دانسته است. این سیاست قانون‌گذار، به نظام کیفری اتهامی نزدیک شده، شفاف‌سازی معاملات و عواید ناشی از آن را تقویت می‌نماید؛ چنانکه در تبصره دو می‌خوانیم: «دارا شدن اموال موضوع این قانون منوط به ارائه اسناد مثبت می‌باشد. علاوه بر این چنانچه ارزش اموال مزبور بیش از ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای سال پایه و معادل افزایش‌یافته آن بر اساس نرخ تورم برای سال‌های بعد باشد، وجود سابقه از آن در سامانه‌های مربوطه مطابق قوانین و مقررات لازم است. عدم تقدیم اسناد مثبت که قابل راستی‌آزمایی باشد، به حکم دادگاه مستوجب جزای نقدی به میزان یک‌چهارم ارزش آن اموال خواهد بود، در این صورت اصل مال موضوع قانون تا زمان رسیدگی قضایی توقیف می‌شود. چنانچه پس از رسیدگی اثبات شود دارا شدن مشروع بوده از مال رفع توقیف و در غیر این صورت ضبط می‌شود». در ادامه، ماده ۷ قانون، ضمن مکلف نمودن اشخاص، نهادها و دستگاه‌های مشمول قانون به الف) احراز هویت و شناسایی مراجعان، مالکان واقعی و در صورت اقدام توسط نماینده یا وکیل، احراز سمت و هویت نماینده، وکیل و اصیل؛ ب) ارائه اطلاعات، گزارش‌ها، اسناد و مدارک لازم به مرکز اطلاعات مالی در چهارچوب قانون و آیین‌نامه مصوب هیئت‌وزیران؛ پ) ارائه گزارش معاملات یا عملیات یا شروع به عملیات بیش از میزان مصوب شورا یا معاملات و عملیات مشکوک بانکی، ثبتی، سرمایه‌گذاری، صرافی،

کارگزاری و مانند آنها به مرکز اطلاعات مالی، به موجب تبصره ذیل بند «پ»، معاملات و عملیات مشکوک را شامل هر نوع معامله، دریافت یا پرداخت مال؛ اعم از فیزیکی یا الکترونیکی یا شروع به آنها که بر اساس اوضاع و احوالی؛ مانند ارزش، موضوع یا طرفین آن برای انسان به طور متعارف ظن وقوع جرم را ایجاد کند، تعریف می‌نماید.

ماده ۹ قانون لاحق و تبصره‌های شش‌گانه ذیل آن به مجازات بزه پولشویی اختصاص دارد که به لحاظ تعیین جزای حبس برای این جرم، نسبت به قانون سابق اشد محسوب می‌شود. شایان ذکر است، به موجب ماده ۹ قانون سابق، «مرتکبین جرم پولشویی، علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصل (و اگر موجود نباشد، مثل یا قیمت آن)، به جزای نقدی به میزان یک‌چهارم عواید حاصل از جرم» محکوم می‌شدند، حال آنکه در قانون لاحق، پولشویی علاوه بر مجازات صادره اموال مرتبط با جرم (اصل مال، درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم منشأ و جرم پولشویی) تا میزان ۱۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال مستوجب حبس درجه پنج و بیش از آن مستوجب حبس درجه چهار دانسته شده است.

۸-۲-۲- تأمین مالی تروریسم

در کتاب ترمینولوژی حقوق دکتر جعفری لنگرودی چنین تعریفی در رابطه با تروریسم ارائه شده است: «تروریسم به کارهای جنایی ضد کشور اطلاق می‌شود که به‌منظور هراس در اشخاص یا اصناف و طبقات معین یا همه مردم صورت می‌گیرد» (جعفری لنگرودی: ۱۳۸۶)؛ و در دیگر فرهنگ‌های فارسی مفهوم

امروزه بیشتر منابع مالی خود را از سرزمین‌های تحت اشغال، تجارت و ارتکاب جرایم سازمان یافته به دست می‌آورند. به عبارتی می‌توان گفت امروزه جهان با اقتصاد تروریستی مواجه است. بر این اساس برای طراحی نظام کارآمد مقابله با تأمین مالی تروریسم باید علاوه بر استفاده از تدابیر مقابله با پولشویی، به تدابیر توصیه شده در اسناد مربوطه به جنایات سازمان یافته نیز توجه کرد. مقابله با تأمین مالی تروریسم بخشی از تلاش جامع‌تری است که در جامعه جهانی برای مقابله با تروریسم صورت می‌پذیرد. بر این اساس باید توجه داشت که جرم انگاری تأمین مالی تروریسم در ایران بدون ایجاد سازوکارهای دیگر حقوقی مقابله با تروریسم راه حل مناسبی برای مقابله با این پدیده نیست (فاریابی، احمدی، امینی زاده و طیب زاده، ۱۳۹۹: ۱۴۴-۱۴۵).

جمهوری اسلامی ایران در سال‌های گذشته تلاش کرده است با تصویب قوانین جدید هم نظارت بر پرداخت مالیات‌ها را بیشتر کند، هم فضای کسب و کار را بهبود بخشد و هم شبهه‌های موجود در مورد تأمین مالی تروریسم از طریق بازارهای غیر شفاف مالی را کاهش دهد. یکی از اقداماتی که برای این منظور انجام شده، تصویب قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم بود که لایحه آن در بهمن ۱۳۹۴ تصویب و در اسفند همان سال به دولت ابلاغ شد. در نهایت قانون فوق مشتمل بر ۵ ماده ۱۳۹۷ مجلس شورای اسلامی تصویب و در مورخ پنجم مرداد ۱۳۹۷ به تأیید شورای نگهبان رسید.

به اهداف تروریستی خود نیازمند تأمین مالی هستند و برای تأمین این نیاز حیاتی خود به راه‌های گوناگونی متصل می‌شوند، لذا به منظور مبارزه با تروریسم یکی از مهم‌ترین و ضروری‌ترین راه‌ها مبارزه با تأمین مالی آن است (چاوشی و کرامتی معز، ۱۳۹۷: ۱۱۰-۱۰۷). از این‌رو از رهگذر آموزه‌هایی؛ نظیر ماده ۱۷ توصیه‌نامه که مقرر داشته کشورها باید کلیه ابزارهای حقوقی مدنی و اداری و سیاسی را برای مسدودسازی مجاری رخدادهای مالی تروریستی به کار گیرند، راهکارهای مختلف سیاسی نظامی و حقوقی در این زمینه طراحی و اجرا شده است که همگی جرم تأمین مالی تروریسم را یک فعالیت خرابکارانه با رویکرد بین‌المللی می‌دانند که می‌تواند برخلاف موازین منشور ملل متحد موجب اخلاف و بی‌ثباتی در نظم و امنیت جهانی گردد. در واقع رویکرد توصیه‌نامه همانند بسیاری از اسناد دیگر به این جرم این است که تأمین مالی تروریسم یک جرم جهانی و مغایر با منافع ملل متحد است و لذا برای مقابله با آن بایستی همه ابزارهای ملی و بین‌المللی بسیج شوند. در بیشتر اسناد بین‌المللی این عنوان همراه با پولشویی مورد بحث قرار می‌گیرد؛ چراکه به اعتقاد صاحب‌نظران شباهت زیادی بین این دو عنوان وجود دارد. این رویکرد تا زمانی که عمده منابع مالی از طریق حمایت‌های مالی ثروتمندان و دولت‌ها تأمین می‌شد، کارآمد بود، ولی امروزه با تحولات رخ داده در گروه‌های تروریستی نمی‌توان صرفاً با تدابیر اتخاذ شده در پولشویی به جنگ منابع مالی تروریست‌ها رفت. گروه‌های تروریستی

«تروریسم» به معنی آدم‌کشی و تهدید و خوف و وحشت در میان مردم برای نیل به هدف‌های سیاسی و یا برانگیختن حکومت و در دست گرفتن زمام امور دولتی یا تفویض آن به دسته دیگری است. این قاعده معمولاً از ابزار اصلی فاشیسم، ماکیاولیسم و مکاتب مشابه می‌باشد (حسینی، ۱۳۹۷: ۱۱۶-۱۱۵). تأمین مالی تروریسم پس از حوادث ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ آمریکا مطرح گردید. تأمین مالی تروریسم جرم بزرگی است که می‌تواند اقتصاد مملکت را تحت تأثیر خود قرار دهد و دارای آثار و تبعات فراوانی در سطح جامعه؛ از جمله تضعیف بخش خصوصی، کاهش اعتماد به بازارهای مالی، کاهش درآمد دولت، تقویت منابع و شبکه مالی مجرمین و بانک‌ها و مؤسسات مالی کشور است. نیاز تروریست‌ها به منابع مالی موجب گردید تا با توجه به همپوشانی منابع آنها با برخی از دولت‌ها حامیان مالی از میان دولت‌ها به دست آورند. دولت‌های حامی تروریسم با صرف چنین هزینه‌هایی منافع خود را از شیوه‌های نامشروع دنبال می‌کنند. کمک‌های مالی شوروی سابق، کره شمالی و کوبا به گروه‌های تروریستی مارکسیستی سراسر جهان در همین راستا صورت می‌گرفت. لیبی چنین کمک‌هایی را سخاوتمندانه به گروه‌هایی چون بریگادهای سرخ، ارتش جمهوری خواه ایرلند، ببرهای تاملیل، ارتش سرخ ژاپن و دیگر گروه‌ها تقدیم می‌کرد. یکی از مهم‌ترین دلایل تقویت جریان‌های تروریستی در جهان تداوم تأمین منابع مالی مورد نیاز آنها از طرق مختلف است؛ در واقع تروریست‌ها برای رسیدن

۱- خسارت الحاق مضر به کنوانسیون‌هایی؛ همچون کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم (TFC) بیش از مزایای نسیه‌ای بدون تضمین آن است. لذا در این زمینه باید از تعالیم قرآن کریم و سنت که برگرفته از تعالیم اسلام ناب محمدی (ص) و دربردارنده دیدگاه دین مبین اسلام در تمامی عرصه‌های هدایتی بشر است، بهره برد. حضور در این کنوانسیون‌ها به سان تیغ دو لبه عمل می‌نماید و خسارات جبران‌ناپذیری به همراه دارد. از جمله مهم‌ترین آسیب‌های پیش روی، قرار گرفتن اطلاعات تراکنش ایران در اختیار گروه FATF و سایر کشورها، پذیرفتن برخی از نهادهای سازمان‌ها و اشخاص حقیقی و حقوقی جمهوری اسلامی ایران در لیست تروریسم، خود تحریمی و اجرا سازی قطع‌نامه سازمان ملل متحد و... است.

۲- جنایات سازمان‌یافته فراملی اعمال مجرمانه مختلفی را شامل می‌شود و از جمله آثار مختلف این جنایت را می‌توان فلج نمودن ساختارهای جامعه برشمرد. در حقوق داخلی ما قوانین مناسبی که بتواند در پیشگیری و مبارزه با این جنایت مؤثر واقع شود کمتر به چشم می‌خورد و لذا نیاز به تدوین قوانین مناسب و تقویت قدرت اطلاعاتی، امنیتی و اجرایی در این زمینه وجود دارد.

۳- آنچه برای تروریست‌ها مهم‌تر است، مسئله تقسیم یا توزیع پول به نحوی است که نهادهای ناظر قادر به کشف و ضبط آن نباشند و اینجاست که پولشویی به کمک مالی تروریسم می‌آید و می‌توان گفت که تأمین مالی یک امر ضروری برای بقای تروریسم است، خواه مشروع باشد یا نامشروع. در مجموع پولشویی با پاکسازی رد پول آغاز و با مشروع‌سازی آن پایان می‌یابد، در حالی که تأمین مالی تروریسم با کسب پول آغاز و با توزیع آن پایان می‌یابد. با تمام این اوصاف می‌توان گفت مبارزه با پولشویی از اهمیت ویژه‌ای برای سرکوب تأمین مالی تروریسم است. به همین دلیل ضروری است که هرچه سریع‌تر و بیش از پیش با اتخاذ تدابیر مناسب برای مبارزه با تطهیر پول‌های کثیف اقدام شود تا از این طریق عرصه بر رفتارهای مجرمانه تنگ گردد و پولشویان سرکوب و پولشویی ریشه‌کن شود.

فهرست منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- اردبیلی، هاله، روش‌ها و تأثیرات آن در ایران و جهان، پژوهشنامه اقتصادی، دوره ۳، شماره ۱۰، شماره پیاپی ۱۰، ۱۳۸۲
- ۳- اسحاقی، محمد؛ شاهنده، بهزاد، ابعاد جزایی FATF از منظر فقه و حقوق اسلامی، فقه و مبانی حقوق اسلامی، شماره ۲۲، ۱۳۹۹
- ۴- اسماعیلی، آیت اله؛ جمشیدی راد، محمدصادق؛ فقیه زاده، رضا، مبانی فقهی و حقوقی جرم انگاری پولشویی و پیشگیری وضعی از آن، مجله پژوهش و مطالعه علوم اسلامی، سال دوم، شماره ۱۱، ۱۳۹۹
- ۵- چاووشی، صادقی؛ کرامتی معز، هادی، چالش‌ها و موانع مقابله با تأمین مالی تروریسم، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی؛ سال چهارم شماره ۴۲، ۱۳۹۷
- ۶- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، نشر گنج دانش، چاپ ۱۳۸۶، ۱۸
- ۷- حاجی، نرگس؛ سایبانی، علیرضا، پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته با نگاهی به قانون پولشویی، مجله بین‌المللی پژوهش ملل، دوره چهارم، شماره ۲۰، ۱۳۹۸
- ۸- حسینی، محمدرضا، مکانیزم مقابله با منابع مالی گروه‌های تروریستی در پرتو اسناد حقوق بین‌المللی (مطالعه موردی داعش)؛ نشریه مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی؛ شماره ۳۲، ۱۳۹۷
- ۹- خاتمی، سید احمد، دشمن‌شناسی از دیدگاه امام علی (ع)؛ پاسدار اسلام، شماره ۲۰۹، ۱۳۷۸
- ۱۰- خوئینی، غفور؛ مسجدسرائی، حمید؛ کبیری، سهیل، درنگی در جرم انگاری پولشویی، مطالعات فقه و حقوق اسلامی؛ سال ۹؛ شماره ۱۷، ۱۳۹۶
- ۱۱- سپهر، محمدمهدی، بررسی زوایایی از اف ای تی اف و اینستکس؛ فصلنامه پیام؛ شماره ۱۳۳، ۱۳۹۸
- ۱۲- سلیمانی، حمید؛ سلطانی، عباسعلی، فخلعی، محمد تقی؛ تحلیل جرم سازمان‌یافته از دریچه فقه، جستارهای فقهی و اصولی، سال ۳، شماره پیاپی ۹، ۱۳۹۶
- ۱۳- سلیمانی، حمید؛ عبدالهی نژاد، عبدالکریم، بررسی مبانی فقهی جرم پولشویی، مطالعه فقه و حقوق اسلامی، سال ۲، شماره ۳، ۱۳۸۹
- ۱۴- سلیمی، صادق، جنایت سازمان‌یافته فراملی در کنوانسیون پالرمو و آثار آن، مجله حقوقی نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران؛ دوره ۲۰، شماره ۲۹، ۱۳۸۲
- ۱۵- سهرابی، محمد؛ داداش زاده، علیرضا، بررسی حقوقی ایران به کارگروه اقدام مالی علیه پولشویی، نگاهی به مقابله با حمایت مالی تروریسم بین‌المللی، نشریه پژوهش ملل، شماره ۵۵، ۱۳۹۹
- ۱۶- شهریار، محمد، پولشویی در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران، دادیار، ۱۳۸۶
- ۱۷- قاریابی، منصوره؛ احمدی موسوی، سید مهدی؛ امینی زاده، محمد؛ طبیب زاده، تحلیل توصیه‌نامه گروه اقدام ویژه مالی مشترک FATF از منظر سیاست جنایی پیشگیرانه؛ فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم؛ دوره ۱۵؛ شماره ۵۷، ۱۳۹۹
- ۱۸- فولادی، مسعود، بررسی گروه ویژه اقدامات مالی (FATF) - پیامدهای عضویت ایران، مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، سال اول، شماره ۳، ۱۳۹۷
- ۱۹- قائم‌مقامی، علی؛ زارع قاجاری، فردوس ۱۳۹۲، استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم (توصیه‌های چهل‌گانه گروه ویژه اقدام مالی FATF)؛ نشر فارسی تاش، ۱۳۹۲
- ۲۰- خبرگزاری تسنیم <https://tn.ai/1647693>